

van helder glas. Ook de burgerlijke Gothiek der 15de eeuw had met grooten lichttoevoer rekening gehouden, maar vlakke glasruiten van aanzienlijke afmetingen had zij niet gekend. En in de vensteropeningen, die de Gothiek als simpele gaten ongevuld had gelaten, of met een fijn tintelend paneel van glas-in-lood had bezet, kwamen nu de valsch en akelig blikkerende groote ruiten van dubbeldik- of spiegelglas. Zij vloekten in de steenen kruiskozijnen van al die stations, laboratoria en postkantoren, waarmee de neogothiek ons land overdekte. Het gothieke venster was een product van de eischen en mogelijkheden van de middeleeuwen, het was goed geweest in de periode van ontwikkeling, waaruit het was geboren. Die periode lag ver terug in de geschiedenis, en geen macht ter wereld kon die periode doen herleven. Het middeleeuwsche venster was niet bruikbaar meer voor de negentiende eeuw, en wie het toch bruikbaar wilde maken, verkrachtte het.

Een stelselloos eclecticisme brak gaandeweg los in den woonhuisbouw, en veroorzaakte de wilde ontaarding van stijlbegrip, die de architectuur onzer steden en dorpen omstreeks 1900 kenmerkt. Het heeft weinig zin de fouten na te gaan die toen zijn gemaakt; men slaagde er niet in een venster van eenigszins draaglijke kwaliteiten te maken, tenzij men getrouwe copieën leverde van vensters uit vervlogen architectuurperioden. De meest heterogene constructies en vormen werden in één gevel samen gebracht. Gothiseerende gebouwen met schuiframen, en wat voor een schuiframen, waren geen zeldzaamheid, men denke maar aan onze postkantoren. Is het een wonder dat men zich tegen 1900 afvroeg, hoe men toch dien „rammelenden” bouwtrant kwijt kon raken?

Het was duidelijk, dat er maar één middel was om tot een verbetering te komen; te breken met alle traditie. Er was geen gezonde traditie meer waar men op kon voortbouwen, alles moest van den grond af worden vernieuwd. Een eigen 20ste-eeuwsche stijl kon slechts ontstaan door alle begrippen te herzien.

Hoe revolutionnair-modern de nieuwe bouwtrant ook scheen, die men met Berlage kon rekenen te beginnen, toch zat ook zij vol reminiscenties aan het verleden. Kon het ook anders? De bouwmeesters, die den nieuwen stijl schiepen, schiepen niet uit het niets. Bovendien had men gestudeerd in architectuurgeschiedenis, en, of men wilde of niet, iets was er altijd blijven hangen van den indruk, die de voortbrengselen van het verleden hadden gemaakt. De fantasie was telkens weer opgewekt door aanraking met oude bouwwerken, de fantasie was er door bevrucht, en de bouwstijl, die uit die fantasie moest ontstaan, zou daar duidelijk de kenmerken van dragen. Verscheiden van Berlage's werken uit het begin der 20ste eeuw wekken herinneringen op aan Italiaansche gebouwen uit de middeleeuwen, en niet het minst zijn populairste schepping, de Amsterdamsche Koopmans-